

Postivisme

Giver det lungekræft at ryge? Falder antallet af sygedage i en institution, hvis alle børnene vasker grundigt hænder? Den positivistiske tilgang søger at finde frem til årsagsvirkninger og årsagssammenhænge og finde frem til en logisk forbindelse mellem to størrelser.

Med den positivistiske metode i din undersøgelse, kan du teste hypoteser og finde logiske forbindelser – idealet er, at undersøgelsen skal kunne verificeres og være så objektiv som muligt. Læs med her for at blive klogere på den positivistiske metode, og hvordan den anvendes i praksis.

Forfatter

Linda Ahrenkiel

Adjunkt på pædagoguddannelsen på UCL
Erhvervsakademi og Professionshøjskole.

Positivismens perspektiv på verden

Ordet 'positivisme' kommer af 'positiv', (fastsat, faktisk) og henviser til, at positivister mener, at menneskets erkendelse bygger på 'det positivt' givne, dvs. det, der kan observeres og iagttages med sanserne (Thurén, 2018).

Positivisme er en videnskabsteoretisk retning, som har sit udspring i 1800-tallet, hvor franskmænden Augustus Comte (1798-1857) anses for at være grundlægger af positivismen (Ladyman, 2012). Comte var inspireret af oplysningstidens opgør med overtro, og han hævdede, at videnskabeligt arbejde bygger på 'det positivt' givne altså det, der kan observeres og iagttages med sanserne (Ladyman, 2012).

Positivisme, som videnskabsteoretisk grundposition, forbindes ofte med naturvidenskab, men har også fået en vis udbredelse i socialvidenskaberne. Inden for det pædagogiske område ligger der ofte en positivistisk-lignende tilgang til grund for undersøgelser, hvor talstørrelser sammenlignes, eller hvor vi på anden vis, ud fra indsamlet data, har fået en forestilling om, at der er evidens for noget i pædagogisk praksis.

Logiske analyser

Positivisme har fokus på undersøgelser, som skal analyseres logisk for at kunne drage slutninger af dem. Idealet er, at alle udsagn kan reduceres til logiske udsagn om den fysiske verden. Som eksempel kan nævnes udsagnet "Barnet har feber". I en positivistisk orienteret tilgang til verden skal dette udsagn kunne verificeres, hvilket betyder, at udsagnet skal være logisk forbundet med mulige observationer, som skal bestemme udsagnets sandhedsværdi. I dette eksempel, kan temperaturen måles, og det kan aflæses på temperaturen, om barnet har feber eller ej.

Positivismen betragter desuden matematik som en del af logikken, hvilket gør, at observationer i størst muligt omfang bør være eller gøres kvantitative. Et eksempel kunne være at tælle, hvor mange gange en hændelse finder sted. Hvis du har et positivistisk verdenssyn, vil du forklare verden, som den er og se bort fra spekulationer (Severinsen, 2005).

Positivismen inden for det pædagogiske område

Begrebet positivisme har fået en lidt negativ klang, omend positivisme har en meget stor indflydelse på den moderne videnskabelige kultur. Inden for det pædagogiske område forbindes positivismen med undersøgelser, hvor talstørrelser sammenlignes, eller i undersøgelser, hvor man gerne vil kende effekten af en intervention/indsats. Men det der nok snarere er tale om, er andre varianter inden for empirisme, fx kritisk rationalisme, der ikke søger at verificere, men derimod hypotetisk-deduktivt arbejder med falsificerbarhed.

Vi taler om, at der er evidens for noget i pædagogisk praksis, fx at en tidlig og god sprogudvikling gør det nemmere at lære at læse og klare skole og senere uddannelse, og vi bruger evidensbaserede programmer, fx fart på sproget (Bleses et al., 2015).

I andre pædagogiske sammenhænge har vi fokus på håndvask for at nedbringe smitterisikoen mellem børn, elever og borgere. Den effektive måde at vaske hænder på har man fundet frem til gennem undersøgelser med en positivistisk-orienteret tilgang, hvor årsagsvirkningen af forskellige måder at vaske hænder på er blevet undersøgt. En årsagsvirkning eller årsags-sammenhæng er en logisk forbindelse mellem to størrelser, eksempel: Hvis alle vasker hænder med vand og sæbe ved ankomst til dagtilbuddet/skolen, så vil antallet af sygedage falde.

Eksemplerne viser, at det således er nødvendigt for dig som professionel pædagog også at forholde dig til positivismen.

Menneskesyn

Ifølge positivismen har vi mennesker to kilder til erkendelse: 1) det vi kan iagttage med vores fem sanser, og 2) det vi kan regne ud ved hjælp af vores logik. Følelser, religion, etik mv. hører således ikke til i positivismen.

Behaviorismen kan betragtes som en psykologisk teori, som har et positivistisk udgangspunkt (Jacobsen et al., 2015). Positivismen kan ses i behaviorismen på to måder. For det første er positivismens grundantagelse, at al viden er baseret på observationer, erfaringer, iagttagelser af verden, og det stemmer godt overens med behaviorismens fokus på ydre, observerbar adfærd. For det andet handler positivismen om at opstille lovmæssigheder, hvilket for adfærdspsykologiens vedkommende handler om at se efter sammenhænge mellem stimuli og respons (Pécseli, 2003), hvilket på mange måder minder om en årsagsvirkning.

Metodologiske overvejelser

I et positivistisk paradigme er en typisk problemstilling rettet mod, hvad der kan sanses. Data er kvantitative data – såkaldt ”hårde” data, og dataindsamlingen er koncentreret om objektive oplysninger. Idealet i positivismen er altså en videnskab, der er så objektiv og verificerbar som muligt. Det betyder, at der er en række nøgleord som er centrale i den videnskabelige stræben efter objektivitet:

- Målbarhed: Mål det, der kan måles, og gør det, der endnu ikke kan måles, til noget målbar.
- Analyse-syntese: Undersøgelsens objekt skal analyseres, hvorefter sammenhængen vil kunne skabes gennem syntesen.
- Årsag-virkning: Alt har en årsag. Vi skal derfor finde frem til årsagen på et fænomen.
- Verificering: Ethvert resultat skal kunne reproducere af andre.

En positivistisk undersøgelse tager udgangspunkt i en hypotese. Hypotesen skal danne udgangspunkt for en undersøgelse, der bekræfter rigtigheden af hypotesen. Hypoteser er antagelser omkring et fænomen. Du kan fx have en hypotese om, at brugen af tablets medfører inaktive børn. Undersøgelser kan sandsynliggøre, om hypotesen er sand eller falsk, hvis mange studier uafhængigt af hinanden bekræfter eller afviser hypotesen.

Undersøgelser kan være kendetegnet ved den induktive metode eller den hypotetisk deduktive metode, hvor de fleste arbejder hypotetisk deduktiv indenfor positivismen.

En hypotetisk deduktiv metode tager udgangspunkt i en hypotese, som man, noget forsimplet, tester/undersøger og drager en konklusion på. Den induktive metode er en metode, der tager udgangspunkt i konkrete observationer (data), hvor man forsøger at finde et mønster eller en generel sammenhæng i disse data eller observationer. Først observeres de fænomener, der ønskes undersøgt.

Dette skal gøres grundigt, systematisk og under forskellige omstændigheder. Det er vigtigt, så du er sikker på, at de observerede sammenhænge gælder alle steder, og ikke skyldes særlige forhold. Det er afgørende, at du i dine observationer ikke er forstyrret eller styret af fordomme eller forventninger. Når det indsamlede materiale er stort nok, kan observationerne sammenfattes (Holm, 2011).

Betydning for praksis

I pædagogiske sammenhænge er det mennesket, der er i fokus. Der er mange ligheder blandt mennesker, men samtidig er de unikke og komplekse på hver deres måde. Alligevel er det helt afgørende at medtænke en positivistisk tilgang i vores stræben efter viden om mennesket. Lad os se på et eksempel:

Du bemærker flere gange, at et barn slår de andre børn. Med de positivistiske briller på, kan du begynde at registrere de tilfælde, hvor barnet slår andre børn. Registreringerne kan bruges til en analyse af, om der er en årsagssammenhæng, der ligger til grund for, at barnet slår. I pædagogiske sammenhænge kan det være særlig relevant at finde frem til den eller de årsager, der går forud for handlingen.

I pædagogiske sammenhænge er evidensbegrebet tæt knyttet til positivismen. Vi siger i daglig tale, at der er evidens for noget, når vi er meget sikre på, at hypotesen er veldokumenteret og godt underbygget. Evidens er således ikke enten eller (i modsætning til et bevis), men snarere noget, der kan have forskellige styrker.

Evidens er altså, når noget er indlysende tydeligt, uden dog at være bevist (Evidens, 1999). For eksempel kan der være stærk evidens for, at rygning medfører lungekræft, men det er ikke et enten/eller, og det er dermed ikke bevist, at rygning medfører lungekræft. Evidensen for, at hypotesen er sand, er dog ekstremt stærk ud fra de studier, der er blevet lavet. Evidenstænkningen på det pædagogiske område er stærkt inspireret af den naturvidenskabelige tænkning og det positivistiske paradigme, der gennemsyrrer forståelsen af evidens og evidensbaseret praksis.

Litteratur

Bleses, D., Højen, A., Andersen, M. K., Line, D. & Sehested, K. (2015). Sproget kan styrkes!: Rapport om effekten af sprogindsatserne Spell og fart på sproget i danske dagtilbud.

Evidens i Dansk Fremmedordbog, 2. udg., Karl Hårbøl, Jørgen Schack og Henning Spang-Hanssen (red.), 1999, Gyldendal. Hentet 17. maj 2020 fra <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=73389>

Holm, A. B. (2018). Videnskab i virkeligheden: En grundbog i videnskabsteori (2. udg. ed.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Jacobsen, M. H., Lippert-Rasmussen, K. & Nedergaard, P. (2015). Videnskabsteori: i statskundskab, sociologi og forvaltning. København: Hans Reitzels Forlag.

Ladyman, J. (2012). Understanding philosophy of science. London, England, New York: Routledge.

Pécseli, B. (red.). (2003). Idéhistorie for de pædagogiske fag. København: Gyldendal Uddannelse.

Severinsen, M. (2005). Etik & videnskabsteori i sundhedsfagene. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Thurén, T. (2013). Videnskabsteori for begyndere (2. udg. ed.). København: Rosinante.

Fordybelseslitteratur

Mårtensson, B. D. og Puggaard, L. (2016). Videnskab og pædagogik – En grundbog i pædagogisk videnskabsteori. København: Akademisk forlag.

Brinkkjær, U. & Høyen, M. (2018). Videnskabsteori for de pædagogiske professionsuddannelser (2. udg. ed.) København: Hans Reitzels Forlag.

Citering

Af Linda Ahrenkiel, peer reviewet af Thomas Illum Hansen, udgivet 2020

Korrekt citering af denne artikel efter APA-systemet (American Psychological Association System, 7th Edition):

Ahrenkiel, L. (2020). Positivism. 2. udgave. Hentet den 26. april 2022 på: www.laeremiddel.dk/viden-og-vaerktoejer/videnskabsteori/videnskabsteoretiske-retninger/positivisme/